

Mikulová, Jana

25. lekce

In: Mikulová, Jana. *Základní kurz latiny*. 2. díl. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, pp. 9-27

ISBN 978-80-210-6499-7; ISBN 978-80-210-6502-4 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128869>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

25. lekce

Gramatika

Neurčitá zájmena

Latinská neurčitá zájmena jsou substantivní i adjektivní. Často vycházejí ze zájmena *quis, quid* nebo *quī, quae, quod*, které je doplněno nesklonnou částí slova.

Zájmena s významem „někdo, něco“

Českým zájmenům „někdo, něco“ a „některý, nějaký“ odpovídá v latině několik zájmen, která se mezi sebou odlišují použitím a významovými odstíny.

Aliquis

Zájmeno *aliquis* se skládá z nesklonné části *ali-* a skloňovaného *-qui(s)*:

- substantivní: *aliquis (aliquī), aliquid* „někdo, něco“
- adjektivní: *aliquī (aliquis), aliqua, aliquod* „nějaký, -á, -é; některý, -á, -é“

Zájmenná část *-qui(s)* se skloňuje až na několik výjimek jako tázací zájmeno *quis, quid* a *quī, quae, quod*. Na rozdíl od tázacího zájmena je nominativ singuláru feminina zakončen na *-a*. Stejným způsobem je zakončen i nominativ a akuzativ plurálu neutra. V nominativu singuláru maskulina se může objevit *aliquis* i *aliquī*.

Substantivní

nom.	ali-quis / ali-quī	ali-quid
gen.	ali-cuius	ali-cuius rei
dat.	ali-cui	ali-cui rei
ak.	ali-quem	ali-quid
abl.	ali-quō	ali-quā rē

Adjektivní

		m.	f.	n.
sg.	nom.	ali-quī / ali-quis	ali-qua	ali-quod
	gen.		ali-cuius	
	dat.	ali-cui		
	ak.	ali-quem	ali-quam	ali-quod
	abl.	ali-quō	ali-quā	ali-quō
pl.	nom.	ali-quī	ali-quae	ali-qua
	gen.	ali-quōrum	ali-quārum	ali-quōrum
	dat.		ali-quibus	
	ak.	ali-quōs	ali-quās	ali-qua
	abl.		ali-quibus	

Zájmeno *aliquis* označuje osobu nebo věc, která existuje nebo je jako existující podána. Na rozdíl od zájmena *quidam* však mluvčí tuto osobu nebo věc neztotožňuje s představou konkrétní osoby či věci.

Aliquis id dixit. Někdo to řekl. (tj. „Vím, že to někdo řekl, ale nevím, kdo to byl.“)

Zájmeno *aliquis* se obvykle nepoužívá po spojkách *sī, nisi, nē, num* „zda, cožpak“, *quō* „čím“, *quantō* „čím více“, po nichž většinou následuje zájmeno *quis*.

Quis

Zájmeno *quis* je svými tvary blízké zájmenu *aliquis*:

- substantivní: *quis (quī), quid* „někdo, něco“
- adjektivní: *quī (quis), qua (quae), quod* „nějaký, -á, -é; některý, -á, -é“

Zájmeno *quis* se skloňuje stejně jako *aliquis*, v nominativu singuláru feminina a nominativu a akuzativu plurálu neutra se však vedle tvaru *qua* vyskytuje také tvar *quae*. Označuje osobu nebo věc, jejíž existence je pouze hypotetická nebo je takto podávána.

Zájmeno *quis* je klitikum, nemá tedy samostatný přízvuk. Opírá se o předchozí slovo, a proto nestojí na začátku věty. Používá se zejména po spojkách *sī, nisi, nē, num* „zda, cožpak“, *quō* „čím“, *quantō* „čím více“, *cum* apod., ale také v jiných kontextech, např. po tzv. konjunktivu potenciálním (více o tomto konjunktivu viz 28. lekce).

Quō quis doctior, eō modestior est. Čím je kdo učenější, tím je skromnější.

Zájmeno *quis* se po spojce *nē* může do češtiny přeložit jako „nikdo, nic, žádný“, protože čeština na rozdíl od latiny používá v záporných větách více záporných výrazů.

nē quis	aby nikdo
nē quid	aby nic
nē quī (mōtus)	aby žádný (pohyb) ne...
nē qua (fēmina)	aby žádná (žena) ne...
nē quod (perīculum)	aby žádné nebezpečí ne...

Cūrāvimus, nē quis timēret. Postarali jsme se, aby se nikdo nebál.

Cūrāvimus, nē quid dēesset. Postarali jsme se, aby nic nechybělo.

Quīdam

Zájmeno *quīdam* se skládá ze zájmené části *quī-* a nesklonné části *-dam*:

- substantivní: *quīdam, quiddam* „kdosí, cosí“
- adjektivní: *quīdam, quaedam, quoddam* „kterýsi, jakýsi; kterási, jakási; kterási, jakási“

Substantivní tvar *quīdam* se shoduje s tvarem adjektivního zájmena pro maskulinum. První část zájmena *quīdam* se skloňuje jako tázací zájmeno. Ke tvarům zájmena se připojuje nesklonné *-dam*. Místo skupiny *-md-* se v příslušných tvarech objevuje *-nd-*, obdobně jako u zájmena *īdem* (viz 10. lekce).

Substantivní

nom.	quī-dam	quid-dam
gen.	cuius-dam	cuius-dam reī
dat.	cui-dam	cui-dam reī
ak.	quen-dam	quid-dam
abl.	quō-dam	quā-dam rē

Adjektivní

		m.	f.	n.
sg.	nom.	quī-dam	quae-dam	quod-dam
	gen.		cuius-dam	
	dat.		cui-dam	
	ak.	quen-dam	quan-dam	quod-dam
	abl.	quō-dam	quā-dam	quō-dam
pl.	nom.	quī-dam	quae-dam	quae-dam
	gen.	quōrun-dam	quārun-dam	quōrun-dam
	dat.		quibus-dam	
	ak.	quōs-dam	quās-dam	quae-dam
	abl.		quibus-dam	

Zájmeno *quīdam* označuje osobu nebo věc, jejíž totožnost je mluvčímu známa, ale nechce nebo nemůže ji upřesnit, případně toto upřesnění není důležité. V češtině se tento význam často vyjadřuje slovem „jeden“, např. „Jeden můj známý mi řekl...“.

Herī quīdam amīcus ad mē vēnit. Včera ke mně přišel jeden kamarád.

Význam adjektiva nebo substantiva může být ve spojení s *quīdam* oslaben a může získat významový odstín jisté neurčitosti.

Nōn silēbitur admirābilis quaedam et incrēdibilis (...) eius scientia. (Cic. *Phil.* 9, 10)
Nebude zamlčena jeho jakási podivuhodná a neuvěřitelná znalost.

Quisquam

Zájmeno *quisquam* se skládá ze sklonného *quis-* a nesklonné částice *-quam*. Adjektivní podoba je nahrazována zájmenným adjektivem *ūllus*.

- substantivní: *quisquam*, *quidquam* (*quicquam*) „někdo, něco“
- adjektivní: *ūllus*, *ūlla*, *ūllum* „nějaký, -á, -é; některý, -á, -é“

Adjektivní *ūllus* se skloňuje jako adjektivum 1. a 2. deklinace, ale v genitivu singuláru všech rodů je tvar *ūllius* a v dativu singuláru všech rodů *ūlli* (viz 13. lekce). Substantivní *quisquam* se skloňuje jako tázací zájmeno s připojením nesklonného *-quam*, u substantivního *quidquam/quicquam* se v genitivu, dativu a ablativu objevuje adjektivní *ūllus* ve spojení s příslušným pádem substantiva *rēs*.

Substantivní

nom.	quis-quam	quid-quam / quic-quam
gen.	cuius-quam	ūll-ius reī
dat.	cui-quam	ūll-ī reī
ak.	quem-quam	quid-quam / quic-quam
abl.	quō-quam	ūll-ā rē

Adjektivní

		m.	f.	n.
sg.	nom.	ūllus	ūlla	ūllum
	gen.		ūll-ius	
	dat.		ūll-ī	
	ak.	ūll-um	ūll-am	ūll-um
	abl.	ūll-ō	ūll-ā	ūll-ō
pl.	nom.	ūll-ī	ūll-ae	ūll-a
	gen.	ūll-ōrum	ūll-ārum	ūll-ōrum
	dat.		ūll-īs	
	ak.	ūll-ōs	ūll-ās	ūll-a
	abl.		ūll-īs	

Zájmeno *quisquam* zpochybňuje existenci nějaké osoby nebo věci, a proto se používá v záporných větách a ve větách tzv. záporného smyslu. Jedná se o věty, v nichž sice není použita některá ze záporok, ale které vyjadřují protest, údiv apod. Do češtiny se zájmeno *quisquam* překládá podle smyslu věty. V záporných větách se proto používá překlad „nikdo, nic, žádný“ apod.

Neque quisquam ab eō quicquam petivit.

Hoc quisquam dēfendet? (Cic. Verr. II 3, 107)

A nikdo od něho nic nechtěl.

Tohle (snad) bude někdo obhajovat?

Ve spojení s předložkou *sine* „bez“, která má sama o sobě záporný smysl, se používají zájmena *ūllus* i *aliquis*, jejich význam je však odlišný:

- *sine ūllā spē* „beze vší naděje“
- *sine ūllā dubitātiōne* „bez vší pochyby“
- *sine aliquā spē* „bez nějaké naděje, bez jakési naděje, bez alespoň trochy naděje“
- *sine aliquā eloquentiā* „bez určitého druhu výřečnosti“

Po předložce *sine* se zájmeno *ūllus* používá obvykle v kladných větách a *aliquis* v záporných:

Reliquum argentum sine ūllā avāritiā reddidit. (Cic. Verr. II 4, 48)

Beze vší lakoty vrátil zbývající stříbro.

Iste nihil umquam fēcit sine aliquō quaestū atque praedā. (Cic. Verr. II 5, 11)

Tenhle nikdy nic neudělal bez nějakého zisku a kořisti (tj. aniž by z toho něco měl).

Zájmena s významem „kdokoliv, cokoliv“

Quīvīs

Zájmeno *quīvīs* se skládá ze skloňované části *quī-* a nesklonné části *-vīs*:

- substantivní: *quīvīs, quīdvīs* „kdokoliv, cokoliv“
- adjektivní: *quīvīs, quaevīs, quodvīs* „kterýkoli, jakýkoli; kterákoli, jakákoli; kterékoli, jakékoli“

Quīlibet

Zájmeno *quīlibet* se skládá ze skloňované části *quī-* a nesklonné části *-libet*:

- substantivní: *quīlibet, quīdlibet* „lecko, lecco“
- adjektivní: *quīlibet, quaelibet, quodlibet* „leckterý, -á, -é; leckjaký, -á, -é“

Zájmena *quīvīs* i *quīlibet* se skloňují podle téhož principu. První část se skloňuje jako tázací zájmeno. Ke tvarům zájmena se připojuje *-vīs* a *-libet*.

Význam „kdokoli“ a „kterýkoli“ mají v latině také zájmena *quisquis* a *quicumque*, která jsou však na rozdíl od *quīvīs* a *quīlibet* tzv. neurčitě vztažná, slouží tedy k připojení vedlejší věty (jejich skloňování a tvary viz 13. lekce).

Quīvīs haec intellegere potest.

To může pochopit kdokoliv.

[Eum] ingrātum vocō, quisquis metū grātus est. (Sen. dial. 4, 18, 4)

Za nevděčného označuji toho, kdo je vděčný ze strachu.

Zájmena s významem „každý“

Quisque

Zájmeno *quisque* se skládá ze zájmena *quis-* a nesklonné části *-que*:

- substantivní: *quisque, quīdque* „každý, každé“
- adjektivní: *quisque, quaeque, quodque* „každý, -á, -é“

První část *quis-* se skloňuje jako tázací zájmeno. Ke tvarům zájmena se přidává nesklonné *-que*.

Podobně jako neurčité zájmeno *quis*, musí být i zájmeno *quisque* připojeno k předchozímu slovu. Obvykle se spojuje:

- se zájmeny zvratnými, přivlastňovacími, tázacími nebo vztažnými,
- s adverbii tázacími nebo vztažnými,
- se superlativem,
- s číslovkou *ūnus* a číslovkami řadovými.

Do češtiny se může přeložit různě podle významu v konkrétní větě.

Minimē sibi quisque nōtus est... (Cic. *De or.* 3, 33)

Sám sebe zná každý člověk jen velmi málo...

Quod quisque didicit, faciet. (Liv. 6, 7, 6)

Co se kdo naučil, to bude dělat.

Haec aestimātiō ab optimō quōque reprehenditur. (Cic. *Att.* 4, 2, 5)

Každý dobrý člověk kritizuje tento názor. / Všichni dobří lidé kritizují tento názor.

Quīntō quōque annō Sicīlia tōta cēnsētur. (Cic. *Verr.* II 2, 139)

Každý pátý rok / jednou za 4 roky se na celé Sicílii koná census.

Ūnusquisque

Zájmeno *ūnusquisque* vzniklo spojením *ūnus* a *quisque*:

- substantivní: *ūnusquisque*, *ūnumquidque* „(jeden) každý, (jedno) každé“
- adjektivní: *ūnusquisque*, *ūnaquaeque*, *ūnumquodque* „(jeden) každý, (jedna) každá, (jedno) každé“

Skloňují se obě části zájmena, tj. číslovka *ūnus* i zájmeno *quisque*, např. *ūnīus-cuiusque*, *ūnī-cuique* atd. Ve skloňování není proti samostatným tvarům žádný rozdíl. Vzhledem ke spojení s číslovkou *ūnus* se i adjektivní zájmeno používá obvykle pouze v singuláru.

Přímé otázky

Termínem přímé otázky se označují tázací věty hlavní, které nejsou závislé na jiném slovese. Rozlišují se tři hlavní typy tázacích vět:

- otázky doplňovací: nelze na ně odpovědět ano/ne
- otázky zjišťovací: lze na ně odpovědět ano/ne
- otázky rozlučovací: nabízí se volba ze dvou nebo více možností

Otázky doplňovací

Vyžadují doplnění chybějící informace a jsou uvozeny tázacími zájmeny nebo příslovci, např.:

quis? „kdo“ *quid?* „co“

quī, quae, quod? „jaký, který“

ubi? „kde“

unde? „odkud“

quō? „kam“

quā? „kudy“

quandō? „kdy“

cūr? „proč“

Quis fuit? Quid fuit? „Kdo to byl?“ „Co to bylo?“

Quī orātor id dixit? „Který řečník to řekl?“

Quae fēmina vēnit? „Která žena přišla?“

Quod animal vidēs? „Jaké zvíře vidíš?“

Ubi fuistī? „Kde jsi byl?“

Unde vēnistī? „Odkud jsi přišel?“

Quō profectus est? „Kam odešel?“

Quā iter fēcit? „Kudy šel?“

Quandō id fēcit? „Kdy to udělal?“

Cūr vēnistī? „Proč jsi přišel?“

V doplňovacích otázkách se může objevit také výraz *quīn*, který v tomto případě znamená „proč ne?“. Na rozdíl od *cūr* však nevyjadřuje otázku, ale příkaz, který je formulován jako otázka, např.:

Quīn tacēs? Proč nemlčíš? (tj. „Nemohl bys být zticha?“; „Bud' zticha!“)

Tázací zájmeno *quid?* může znamenat nejen „co?“, ale vyskytuje se i v řečnických otázkách s významem „jak?“, „proč?“ apod.

Quid tacēs? Proč mlčíš?

Quid plūra disputō? Proč / k čemu o tom mluvím obšírněji?

Otázky zjišťovací

Na tyto otázky lze odpovědět „ano“ nebo „ne“. Vedle skutečných otázek sem patří i otázky řečnické, u nichž mluvčí očekává buď zápornou, nebo kladnou odpověď. Nejsou tedy kladeny za účelem potvrzení nebo vyvrácení nějaké informace, ale slouží ke zdůraznění názoru, tvrzení apod. Otázky zjišťovací jsou obvykle uvozeny těmito částicemi:

- **-ne:** Příklonka, která se připojuje ke slovu, na němž je důraz. Používá se pro skutečné otázky a do češtiny se obvykle nepřekládá.
- **nōnne** Cožpak ne? Používá se v řečnických otázkách s předpokládanou kladnou odpovědí.
- **num** Cožpak? Používá se v řečnických otázkách s předpokládanou zápornou odpovědí.

Částice v řečnických otázkách lze do češtiny přeložit také jinými způsoby, vždy však musí zůstat zachován původní význam.

Accēpistīne litterās meās? Dostal jsi můj dopis? (ANO/NE)

Nōnne puerōs adiuvāmus?

Cožpak nepomáháme dětem? Nepomáháme snad dětem? (ANO)

Num hominēs immortālēs sunt?

Cožpak jsou lidé nesmrtelní? Jsou snad lidé nesmrtelní? (NE)

Pro vyjádření českého „ano“ se používají různé výrazy vyjadřující přitakání, např.:

ita tak, ano

sīc tak, ano

certē zajisté, ano

sānē ovšem

České „ne“ vztahující se k celé větě se do latiny překládá pomocí:

nōn ne

nōn ita tak ne, ne

minimē nejméně, ne

Otázky rozlučovací

V otázkách rozlučovacích se adresátovi dává na výběr jedna z více možností. V latině se používají následující uvozující výrazy, které v češtině odpovídají spojkám „nebo“ a „či“:

- *utrum ... an* nebo
- *-ne ... an* nebo
- *... an* nebo

Pomocí *utrum* nebo příklonného *-ne* je uvozen první člen otázky a pomocí *an* druhý člen. První člen nemusí být uvozen žádným výrazem, obvykle k tomu však dochází pouze u krátkých otázek.

<i>Utrum vērum an falsum est?</i>	Je to pravda nebo lež?
<i>Vērumne an falsum est?</i>	Je to pravda nebo lež?
<i>Vērum an falsum est?</i>	Je to pravda nebo lež?

Rozlučovací otázka může mít více než dva členy. Třetí člen a všechny další jsou uvozeny částicí *an*:

Utrum hostem an vōs an fortūnam utrīusque populī ignōrātis? (Liv. 21, 10, 6)
Neznáte snad nepřítel, sebe nebo osud obou národů?

Vyjadřuje-li druhý člen otázky pouze negaci prvního členu (tj. „nebo ne“), používá se výraz *an nōn*, méně často *necne*.

Sed isne est, quem quaerō, an nōn? (Ter. *Phorm.* 852)
Ale je to ten, kterého hledám, nebo ne?

Částice *an* se může v tázacích větách vyskytovat i mimo rozlučovací otázky. Někdy se používá v řečnických otázkách místo *num* a v negované formě *an nōn* místo řečnického *nōnne*. Často mívá ironický významový odstín.

An tū haec nōn crēdis? (Cic. *Tusc.* 1, 6, 10) A ty tomu snad nevěříš?

Způsoby v přímých otázkách

V přímých otázkách se vyskytuje indikativ i konjunktiv. Indikativ se používá stejně jako ve větách oznamovacích.

Konjunktiv rozvažovací

Typickým konjunktivem, který se může objevit v přímých otázkách, je tzv. konjunktiv rozvažovací, neboli deliberativní. Slouží k vyjádření úvahy, co je vhodné udělat. V češtině se tento význam vyjadřuje nejčastěji pomocí slovesa „mít“ s infinitivem, např.: „Mám mu to říct, nebo ne?“ Latina sloveso „mít“ nepoužívá a vyjádří tentýž význam použitím prostého konjunktivu. Funkci deliberativního konjunktivu může plnit:

1. konjunktiv prézentu pro rozvažování o přítomnosti

- *Quid faciam?* Co mám (teď) dělat?

2. konjunktiv imperfekta pro rozvažování o minulosti

- *Quid facerem?* Co jsem měl (tehdy) dělat?

Pro negaci deliberativního konjunktivu se používá zápornka *nōn*, a to jak konjunktivu prézentu, tak konjunktivu imperfekta.

Z dalších typů konjunktivů se v přímých otázkách mohou objevit zejména konjunktivy potenciální a nereálné, které se používají v hlavních větách podmínkových souvětí (viz 28. lekce).

Slovní zásoba

adsideō (assideō), ěre, sēdī, sessum
 āmentia, ae, f.
 asinus, ī, m.
 cadāver, eris, n.
 colōnia, ae, f.
 comes, itis, m.
 crīmen, inis, n.
 custōdia, ae, f.
 ▪ custōdiae, ārum, f.
 dēcrēscō, ere, crēvī, crētum
 dēmō, ere, dēmpsi, dēptum
 effigiēs, ēi, f.
 ēgregius, a, um
 epilogus, ī, m.
 familiāritās, ātis, f.
 fōns, fontis, m.
 fungor, ī, functus sum +abl.
 fustis, is, m.
 hērēditās, ātis, f.
 invītus, a, um
 iussū
 ▪ meō iussū
 ▪ iussū cōsulis
 lacus, ūs, m.
 lēnis, e
 mānō, āre, āvī, ātum
 memorābilis, e
 militia, ae, f.
 ▪ domī militiaeque
 modestus, a, um
 nēve / neu
 nocturnus, a, um
 nōscō, ere, nōvī, nōtum
 obiciō, ere, iēcī, iectum
 opprimō, ere, pressi, pressum
 perniciōsus, a, um
 plānē
 praetermittō, ere, mīsī, missum
 prior, prius
 ▪ priōrēs, um, m.
 quid?
 sevērītās, ātis, f.
 sitis, is, f.
 tēctum, ī, n.
 tegō, ere, tēxī, tēctum
 ūnā
 ▪ ūnā cum +abl.
 ūniversus, a, um
 ▪ ūniversum, ī, n.
 vigilia, ae, f.
 vigilō, āre, āvī, ātum
 vultur, uris, m.

sedět, ošetřovat, pomáhat
 pomatenost, šílenství, nepřičetnost
 osel, jako nadávka osel, hlupák
 mrtvola, mrtvé tělo
 osada, kolonie
 průvodce, účastník, společník
 zločin, obvinění, žaloba, výčitka
 hlídání
 ▪ stráže, hlídky, vězení
 ubývat, zmenšovat se
 odstranit, sundat, odejmout, vzít
 obraz, podoba, socha
 výborný, vynikající, významný
 doslov, konec řeči
 přátelství, blízké vztahy
 pramen, studánka, zdroj, počátek
 zastávat, vykonávat (funkci, úřad, úkol atp.)
 hůl, klacek
 dědictví
 nerad, proti vůli, nedobrovolný
 na rozkaz
 ▪ na můj rozkaz
 ▪ na rozkaz konzula
 jezero, rybník
 mírný, klidný, slabý, vlídný, laskavý
 kapat, stékat, vytékat, pocházet, šířit se
 paměťhodný
 vojenská služba, vojna
 ▪ ve válce i v míru, doma i na vojně
 skromný, umírněný
 a aby ne
 noční
 poznat
 předhodit, vyčítat, vytýkat
 potlačit, ztročit
 zhoubný, škodlivý, nebezpečný
 jasně, zjevně, přímo, úplně, zcela
 opomenout, zanedbat, nezmínit, zamlčet
 přední, předcházející, bývalý, starší, vynikající
 ▪ předchůdci, předkové
 co? cože? proč?
 přísnost
 žízeň
 střecha, dům, byt
 krýt, zakrývat, chránit
 spolu, zároveň
 ▪ společně s
 všechen, celý, celkový
 ▪ celek, svět
 bdění, hlídka
 bdít, být bdělý, ostražitý, hlídat
 sup

Cvičení

1. Doplňte tabulku

	homō	aliquam			animal
quendam			mulier	aliquōrum	
	hominum		mulieris		animālī
quibusdam		aliquārum			animālia
	homine		mulierēs		animālibus
	hominis		mulieribus		animālis
cuidam		aliqua			
	hominēs		mulierī		

2. Určete, které tvary zájmen jsou / mohou být tvary neuter. Uvedte jejich nominativ a rozhodněte, zda se jedná o zájmeno adjektivní či substantivní.

ūllius reī, ūllum, illud, aliqua, quae?, quōdam, quamque, cuiusdam reī, ūllam rem, quicquam, quādam rē, quōqam, istum, ipsum, ipsīus, cuius reī?, ūllā rē, quibusque, aliquōrum, aliquae

3. Převeďte do opačného čísla

aliqua cīvitās	quīvīs vir
quōsdam iūdicēs	cuiuslibet reī
cuidam mulierī	quibusvīs cīvibus
quemque adulēscentem	aliquō incolā
quaedam oppida	quāque rē
quōrumvīs honōrum	quamlibet partem
quīque finēs	cuique hominī
aliquod exemplum	quōque modō

4. Spojte tvary zájmen a substantiv

aliquae	amicum
aliquī	cīvī
cuique	domum
quaeque	hominis
quamlibet	iūdicium
quemvīs	locō
quōdam	morbi
quoddam	nāvēs
quōrundam	perīcula
ūnīuscuiusque	portuum

5. Vyberte výrazy, které nejsou zájmeny

edam, quādam, quendam, itaque, quamquam, eadem, aedem, quisquam, quoque, quōque, quidem

6. Doplňte neurčitá zájmena

1. Ille cēnsēt in nātūrā esse signa (*quīdam*) _____ rērum futūrārum. (podle Cic. *div.* 1, 130)
2. (*aliquis*) _____ contemnere omnia potest, omnia habēre nēmō potest. (podle Sen. *epist.* 62, 3)
3. Alcibiadēs cum (*quīdam*) _____ rēgibus Threciae magnam amīcitiam sibi peperit. (podle Nep. *Alc.* 7, 5)
4. Cotīdiē enim dēmitur (*aliquis*) _____ pars vītāe, et tunc quoque, cum crēscimus, vīta dēcrēscit. (Sen. *epist.* 24, 20)
5. Etiamnunc¹ est (*aliquis*) _____ superius quam corpus. (Sen. *epist.* 58, 11)
6. Hoc ita esse (*quīdam*) _____ negant. (Sen. *nat.* 1, 3, 4)
7. Īnstituīte tabellāriōs certōs, ut cottīdiē (*aliquis*) _____ ā vōbīs litterās accīpiam. (podle Cic. *fam.* 14, 18, 2)
8. Huīc homīnī malō, quem invenīre in (*quīlibet*) _____ forō possum, reddam beneficium, quod accēpī. (Sen. *dial.* 7, 20, 5)

7. Vyberte správný tvar zájmena

1. Negat enim vōs Zēnō scīre (*quisquam, quicquam, quamquam, cuiusquam*). (podle Cic. *ac.* 2, 144)
2. Cōsulēs eius annī nec domī nec mīlītiaē memorābile (*aliquid, quicquam, nihil*) ēgērunt. (Liv. 39, 44, 11)
3. Senātūs cōsultō cautum est, nē (*aliqua, qua, quaedam, quae, aliqui*) Bacchanālia Rōmae neu in Italiā essent. (Liv. 39, 18, 8)
4. Habēs epilogum, nē (*aliquis, quid, quem, aliquid*) praetermissum aut relictum esse putēs. (Cic. *Tusc.* 1, 49, 119)
5. Hoc maximum vidēō signum (*cuidam, cuiusdam, quīdam, quiddam*) ēgregiae familiāritātis. (podle Cic. *Cael.* 31)
6. Quis enim (*cuiquam, ulli rei*) inimīcior quam Dēiotarō Caesar? (Cic. *Phil.* 2, 94)
7. Cūrāvī, nē (*quis, aliquis*) metueret. (Cic. *Mur.* 79)
8. (*aliquis, quīdam*) idcircō² deum nōn esse putant, quia nōn appāret.
9. Bonum putant esse (*aliquis, aliqui, aliquid, aliquid*) id, quod ūtile est. (Sen. *epist.* 120, 2)
10. Erant in (*ūllā, quādam, aliqua, quīdam*) cīvītate rēx et rēgīna. (Apul. *met.* 4, 28)
11. (*quīvis, quīdvis, quemvis, cuīvis*) intellegere potest illud ēdictum ūnīus homīnis causā scrīptum esse. (podle Verr. II 1, 116)

1 *etiamnunc* „pořád ještě“, „ještě nyní“

2 *idcircō* „proto“

8. Vyberte správný tvar zájmena *quisque*. Přeložte do češtiny a uveďte, které typy sloz se ve spojení s *quisque* objevují.

1. Perterritis omnibus sibi (*quibusque, quisque*) cōsulēbat. (Caes. Gall. 2, 43, 2)
2. Danaus lūdōs instituit, quī quīntō (*quōque, quisque*) annō aguntur. (podle Hyg. fab. 170, 10)
3. Optimus enim (*quīque, quisque, quemque*) vir et cīvis maximē sequitur tuum iūdicium. (podle Cic. ad Brut. 1, 8, 1)
4. Quō (*quisque, quidque, quodque*) doctior est, eō modestior sit.
5. Cicero dīxit Pisōnem cōsilia optimī (*quemque, cuiusque, quōrumque*) contempsisse et rem pūblicam prōdidisse.
6. Quid dulcius hominibus ab nātūrā datum est quam suī (*quisque, cuique*) filiī? (podle Cic. p. red. ad Quir. 2)
7. Quid dē (*quāque, quōque, quīque*) rē sentiunt?

9. Přeložte následující věty a uveďte, o jaký typ otázky se jedná

1. Num quis Pisōnī est adsēsus? (Cic. Att. 16, 7, 7)
2. Quid? Illud nōne audiente populō dīxit? (podle Cic. Phil. 3, 27)
3. Potestne in tam dīversīs mentibus pāx aut amīcitia esse? (Sall. Jug. 31, 24)
4. Quid? D. Brutum nōne omnibus sententiīs semper ornāvī? (Cic. Phil. 11, 36)
5. Nōne cernitis ex ūnō fonte omnia scelera mānāre? (Cic. Phil. 13, 36)
6. Num quis nostrum mīrātur, sī sōlis effigiem in aliquō fonte aut placidō³ lacū vīdit? (Sen. nat. 1, 11)
7. Lacrimae nōne tē nostrae movent? (Sen. Phaedr. 880)
8. Num quis igitur quicquam dēcernit invītus? (Cic. Tusc. 3, 27)
9. Utrum id libentēs an invītī dabant? (podle Cic. Verr. II 3, 118)

10. Vymyslete vhodnou odpověď

1. Quid ā tē postulāvit?
2. Ubi vīvere cupis?
3. Quem librum optimum omnium putās?
4. Multīne hominēs domum emptūrī sunt?
5. Quis amīcus bonus putātur?
6. Cūr herī āfuērunt?
7. Quod nōmen numquam filiō tuō darēs?
8. Quā rē amīcī tuī dēlectantur?
9. Quandō ad nōs ventūrus es?

³ placidus, a, um „klidný, tichý, laskavý“

11. Vytvářejte rozlučovací otázky. Doplňte další větné členy.

Příklad: lēgēs neglegere – lēgēs observāre:

Utrum lēgēs neglegunt an observant? Utrum lēgēs neglegere an observāre melius est?

Utrum lēgēs, quae iniūstae sunt, neglētūrus an observātūrus es?...

famēs – sitis – peior

vīvere – urbs – rūs

puerī – discere – lūdere – cupere

librōs legere – ambulāre

tacēre – loquī – dēbēre

molestus – grātus – ille homō

12. Doplňte tázací částici *nōnne, num, -ne*. Je-li více možností, vysvětlete rozdíly.

1. _____ omnia _____ scīre possumus?
2. _____ liberōs _____ in silvā relinquere potuit?
3. _____ quid _____ libertāte maius est?
4. _____ commīsistī _____ ea scelera an nōn?
5. _____ negāre _____ audēs? (Cic. *Catil.* 1, 8)
6. _____ poterit _____ domus restituī? (Cic. *Att.* 3, 15, 6)
7. _____ haec _____ omnia facere coāctus est?
8. _____ quid _____ facere aut dicere possumus? Minimē.
9. _____ vidēs _____ illam nāvem? Videō.

13. Doplňte tázací zájmeno nebo příslovce podle smyslu. Zájmena dejte do správného tvaru.

quis; quid; quī, quae, quod; ubi; quō; unde; uter

1. _____ ā iūdīce condemnātus est?
2. _____ iste magistrātus loquēbātur?
3. _____ cōsul melius rem geret? Titus Clodius.
4. _____ tibi dabunt?
5. _____ sermō eius prōfuit?

6. _____ nunc est?
7. _____ urbem pulcherrimam putās?
8. _____ illi hominēs vērunt?
9. Ā _____ ex patriā exāctus est?
10. _____ cōsul profectus est?
11. _____ multī cīvēs eō tempore carēbant?
12. _____ ille canis herī momordit?

14. Doplňte do vět uvedená slova

ēgerō, fūgī, miser, nōta, sapientior, stō

1. Num tē _____? Num ab domō absum? (Plaut. *Epid.* 681)
2. Quō quis est _____, eō aequiōre animō moritur.
3. Num quis hōrum _____ hodiē (est)? (Cic. *Tusc.* 1, 37)
4. Quicquid _____, continuō⁴ sciēs. (Cic. *Att.* 9, 15, 4)
5. Dīcet aliquis: „Unde haec tibi _____ sunt?“ (Cic. *Pis.* 68)
6. Nōne ego nunc _____ ante aedēs nostrās? (Plaut. *Amph.* 405)

15. Určete, ve kterých případech se jedná o konjunktiv deliberativní

1. Sed quid faciāmus? Victī, oppressī, captī plānē sumus. (Cic. *Att.* 7, 23, 1)
2. Sī quid erit certī, faciam tē statim certiōrem. (Cic. *fam.* 14, 24, 1)
3. Is mihi dīxit sē Athēnīs mē expectātūrum. „Rēctē,“ inquam, „quid enim dīcerem?“ (podle Cic. *Att.* 6, 3, 9)
4. Quid? Tū id pateris? Nōne dēfendis, nōn resistis? (Cic. *fam.* 7, 32, 1)
5. Quid nunc tē, asine, litterās doceam? Nōn opus est verbīs, sed fustibus. (Cic. *Pis.* 73)
6. Quid ergō? Eadem faciēmus, quae cēteri? (Sen. *epist.* 5, 6)
7. Quid agam? Mors mē sequitur, fugit vīta: adversus haec mē docē aliquid. (Sen. *epist.* 49, 9)
8. Quid mihi id prōdest? Quid faciam? (Plaut. *Bacch.* 633)
9. Utrum hoc tantum crīmen praetermittēs an obiciēs? (Cic. *div. in Caec.* 31, 16)

⁴ *continuō* „ihned, nepřetržitě“

16. Odlište zájmena adjektivní a substantivní a určete, v jakém jsou pádu. Věty přeložte.

1. Amicō **aliquis** agrō adsidet: probāmus. At hoc hērēditātis causā facit: vultur est, cadāver exspectat. (Sen. *epist.* 95, 43)
2. Suum **quisque** nōscat ingenium. (podle Cic. *off.* 1, 31, 114)
3. Est genus **quoddam** hominum, quod Hilotae vocātur, quōrum magna multitūdō agrōs Lacedaemoniōrum colit servōrumque mūnere fungitur. (Nep. *Paus.* 3, 6)
4. Nec enim melior vir fuit Africānō **quisquam** nec clārior. (Cic. *Lael.* 6, 47)
5. Cum cottidiē **aliqui** eōrum caderent aut vulnerērentur, Rōmānī nocte mūrum superāvērunt et in forum pervērunt. (podle Liv. 38, 29, 9).
6. **Quārundam** rērum initia in nostrā potestāte sunt. (Sen. *dial.* 1, 7, 4)
7. Da operam, nē **quid** umquam invītus faciās. (Sen. *epist.* 61, 2)
8. Quā rē animadversā Pompeiānī in **quōdam** monte cōstitērunt. (Caes. *civ.* 3, 97, 4)
9. Tum ille **cuidam** ex equitibus Gallīs magnīs praemiīs persuādet, ut ad Cicerōnem epistulam portet. (podle Caes. *Gall.* 5, 48, 3)
10. Sciō **quidvis** hominī accidere posse. (podle Cic. *Phil.* 12, 24).
11. Restitit, nē **qua** sibi statua pōnerētur. (podle Nep. *Att.* 3, 2, 90)
12. Sed, ut dīcō, placet Stoicīs suō **quamque** rem nōmine appellāre. (Cic. *fam.* 9, 22, 1)
13. Nam **quis** nescit prīmam esse historiae lēgem, nē quid falsī dīcere audeat? (Cic. *de orat.* 2, 62)

17. Přeložte do latiny

1. Cožpak se mě nemůžeš na cokoliv zeptat?
2. Cožpak si někdo myslí, že nějaký římský básník byl lepší než Homér?
3. Cožpak můžeme věřit všemu, co nám říkají?
4. Starej se, aby jim nic nechybělo (*egēre + abl.*).
5. Jestliže se něco dozvím, napíšu ti.
6. Všichni tehdy říkali, že člověk, který si tohle myslí, je beze vší pochybnosti šílený.
7. Přinutili všechny občany přijít na náměstí a přikázali, aby nikdo neodcházel.
8. Cožpak nemůže dělat to, co pokládá za nejlepší?
9. Schvaluješ jeho názor?
10. Je známo, že každý touží být milován.
11. Byli statečnější Germáni, nebo Galové?
12. Když kdosi říkal, že není naděje na záchranu a že všichni zemřou, byl ostatními přísně potrestán.

13. Byli jsme často napomínáni, abychom nikým nepohrdali.
 14. Snaž se, aby ses něco naučil.

18. Škrtněte výraz, který z hlediska významu nepatří do řady

nocēre – obesse – dělēre – dēbēre
 castra – dux – legiō – magistrātus – equitātus
 aetās – vēr – hiems – aestās
 cōgnōscere – scīre – ignōscere – animadvertere
 ignis – flamma – incendium – indicium

19. Doplňte slovo popsané ve větě

- Frāter mātris meae a _____ meus est.
- Pars corporis, quā canēs et hominēs mordent, d _____ est.
- Animal equō simile, quod stultum putātur, a _____ est.
- Id, quod vesperī edimus, c _____ est.
- Quī multōs annōs nātus est, s _____ est.
- Is, quī parvam pecūniam habet, p _____ est.
- Is, quī epistolās portat, t _____ est.

20. Přečtěte si text a odpovězte na otázky

In Catilinam (Cicero,⁵ upraveno)

Cicero Catilinam adloquitur:

Quid? Cum te Praeneste Kal. ipsius Nov. occupaturum (esse) nocturno impetu esse confideres, sensistine illam coloniam meo iussu meis praesidiis, custodiis, vigiliis esse munitam? Nihil agis, **nihil** moliris, nihil cogitas, quod non ego non modo audiam,⁶ sed etiam videam planeque sentiam. Recognosce mecum tandem noctem illam superiorem: iam **intelleges** multo me vigilare acrius ad salutem quam **te** ad perniciem rei publicae. Dico te **priore** nocte venisse inter falcarios in M. Laecae domum, convenisse eodem complures eiusdem amentiae scelerisque socios. Num negare audes? Quid taces? **Convincam**, si negas. Video enim esse hic in senatu quosdam, qui tecum una fuerunt.

Nunc iam aperte rem publicam universam petis; templa deorum immortalium, tecta urbis, vitam omnium civium, Italiam totam ad exitium et vastitatem vocas. Quoniam id, quod huius imperii disciplinaeque **maiorum** proprium est, facere nondum audeo, faciam id, quod est ad severitatem lenius, ad communem salutem utilius. Nam si te in-

⁵ Marcus Tullius Cicero. *In L. Sergium Catilinam orationes* 1, 8; 1, 11. (Cic. *Catil.* 1, 8; 1, 11)

⁶ *Audiam, videam, sentiam*: konjunktiv prézentu, jehož funkcí je definovat osobu nebo věc. Přeložte ho kondicionálem: „co bych neslyšel, neviděl, nevěděl“.

terfici iussero, residebit in re publica **reliqua** coniuratorum manus; sin tu, quod te iam dudum hortor, discesseris, exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna et pernicioosa sentina rei publicae.

Quid est, Catilina? Num dubitas id me imperante facere, quod iam tua sponte faciebas?

Odpovězte na gramatické otázky

1. Určete gramaticky následující slova, která jsou onačena v textu: *nihil, intelleges, te, priore, convincam, maiorum, reliqua*.
2. Vyhledejte neurčitá zájmena.
3. Které druhy latinských infinitivů nejsou v textu zastoupeny?
4. Vyskytuje se v textu ablativ absolutní?
5. V čem se liší slova *acrius* a *utilius* z gramatického hlediska?
6. Jaké typy tázacích vět se v textu objevují?
7. Je tvar *faciam* konjunktiv přítomného nebo budoucího I? Proč?
8. Objevuje se v textu indikativ plusquamperfekta a futura II?
9. Proč je *residebit* tvarem slovesa *resideō, ēre* a nikoliv *residō, ere*?

Odpovězte na otázky týkající se lexika a obsahu textu

1. Rozepište zkratku Kal. Nov.
2. Doplňte k substantivu adjektivum odvozené ze stejného základu nebo k adjektivu příslušné substantivum. V případě potřeby použijte slovník.

substantivum	adjektivum
severitas	
scelus	perniciosus
nox	
amentia	utilis
civis	immortalis

3. Uveďte alespoň tři slova přejatá do češtiny, která vychází ze slov vyskytujících se v textu.
4. Jaká označení Cicero používá pro Catilinu a ostatní spiklence?
5. Chce Cicero spiklence potrestat trestem smrti? Jak to zdůvodňuje?

Slovní zásoba

disciplīna, ae, f. ▪ disciplīna maiōrum	zde: zásady, morálka, disciplína, kázeň ▪ zásady předků
dūdum	dávno, už dlouho
eōdem	tamtéž (na ot. kam?)
exitium, ii, n.	zánik, zničení, zkáza, zahynutí
falcārius, i, m. ▪ inter falcāriōs	kosář, kosář (výrobce srpů a kos) ▪ do Kosařské ulice
hīc	zde
iubeō, ēre, iussī, iussum ▪ tē interfici iubeō	přikázat, rozkázat ▪ přikazuji tě zabít
manus, ūs, f.	ruka, vojenská jednotka
mōlior, irī, molītus sum	zamýšlet (něco), usilovat (o něco), s námahou (něco) dělat
nōndum	ještě ne
perniciēs, ēi, f.	zničení, záhuba, zhouba, zkáza
Praeneste, is, n.	Praeneste
recōgnōscō, ere, gnōvī, gnitum	připamatovat si, projít si (v mysli), zkoumat
resideō, ēre, sedī, sessum	sedět, zůstat sedět, zůstat
sentīna, ae, f.	kal, spodina, sebranka
sevērītās, ātis, f. ▪ ad sevērītātem	přísnost ▪ zde: co do přísnosti, pokud jde o přísnost
sīn	jestliže však
vastītās, ātis, f.	zpusťování, zkáza

Živá slova

Faber est suae quisque fortunae.

Qui pro quo?

Quid ad rem?

Quidquid discis, tibi discis.

Quis plurimum habet? Qui minimum cupit.

Quo plus potestis, eo moderatius imperio uti debetis.

Quomodo vales?

Suum cuique.

